

5. Sed contra, quod est per se malum, est majus malum quam quod est per accidens malum. Sed alia peccata sunt per se mala, ut fornicatio; sed manducare corpus Christi est per se bonum, et per accidens malum. Ergo est minus malum.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod minus peccat haereticus manducans corpus Christi quam fidelis peccator. Quia pejus est contemnere Christum quam contemnere sacramentum Christi. Sed fidelis peccator manducans contemnit Christum, quem sub sacramento vere esse credit; infidelis autem contemnit sacramentum in hoc quod sub eo Christum esse non credit. Ergo infidelis minus peccat.

2. Praeterea, quanto aliquod peccatum est magis dissonum a ratione, tanto est gravius. Sed peccatum fidelis indignae sumens est contra rationem naturalem manifeste: non autem illius qui non credit sub hoc sacramento Christum secundum veritatem esse: quia hoc supra rationem est, et supra sensum. Ergo infidelis minus peccat.

3. Sed contra, quanto aliquid magis elongatur a Christo realiter, tanto magis debet elongari sacramentaliter. Sed infidelis magis elongatur realiter: quia prima unio ad Christum est per fidem, quia ille caret. Ergo magis peccat accedendo ad Christum sacramentaliter.

QUAESTIUNCULA V.

Uterius. 4. Videtur quod subiacens peccato carnis, magis peccat accedens ad hoc sacramentum quam subiacens peccato spirituali. Quia peccatum manducantium corpus Christi in peccato carnis existentium comparatur peccato Judae; unde Hieronymus (1) (ad Oceanum): *Quid tibi cum feminis qui ad altare cum Deo fabularis?* (2) *Dic sacerdos, dic clericus, qualiter eisdem labiis Filium Dei oscularis, quibus osculatus es filium meretricis? O Juda, osculo Filium hominis tradis.* Sed peccatum Judae fuit gravissimum. Ergo talis gravius peccat.

2. Praeterea, in peccato carnis est immunditia mentis et corporis. Ergo magis facit contumeliam sacramento qui cum peccato carnis corpus Christi manducat, quam qui manducat cum peccato spirituali, ubi est immunditia mentis tantum.

Sed contra, Gregorius dicit (lib. 51 Moral. cap. 17, in cap. 59 Job), quod peccata spiritualia sunt majoris culpa; cuius ratio est quia peccata carnis magis ex infirmitate accidunt. Sed ex hoc est aliquid indignus corporis et sanguinis Domini quod culpa subiacet. Ergo minus peccat accedens cum peccato carnis quam cum peccato spirituali.

QUAESTIUNCULA VI.

Uterius. 1. Videtur quod peccator peccat videndo corpus Christi. Quia corpus Christi est di-

(1) Non sicut prius tom. 2, seu vera epist. 85, quae ad illum illidem scripta extat: sed epistola supposititia de Clericorum vita. Sequens autem appendix non occurrit, quam veluti ex Bernardo flores Doctorem citant (Ex edit. P. Nicolai).

(2) Nicolai interponit et alibi.

gnius quam arca Testamenti. Sed Bethsanae videntes arcam Domini, quia peccatores erant, percussi sunt, ut dicitur 1 Reg. 6. Ergo multo fortius peccator videns corpus Christi peccat.

2. Praeterea, publicanus laudatur, Luc. 18, de hoc quod oculos non levabat ad caelum. Sed corpus Christi est dignius caelo. Ergo debent peccatores ab aspectu corporis Christi abstinere.

Sed contra est consuetudo Ecclesiae, secundum quam elevatur corpus Christi ab omnibus aspiciendum sine aliqua discretione videntium. Ergo non peccat peccator videns.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam questionem, quod quilibet cum conscientia peccati mortalis manducans corpus Christi, peccat mortaliter, quia abutitur sacramento: et quanto sacramentum est dignius, tanto abusus est periculosior. Ratio autem hujus ex tribus potest sumi. Primo ex eo quod est sacramentum tantum, ex quo apparet, quod hoc sacramentum in modum cibi proponitur; cibis autem non competit nisi viventi: unde si carens vita spirituali per peccatum mortale accipiat hoc sacramentum, abutitur ipso. Secundo ex eo quod est ibi res et sacramentum, quod est ipse Christus, qui est sanctus sanctorum; unde receptaculum ejus debet esse sanctum; et ideo si aliquis eum contrario sanctitatis corpus Christi sumat, sacramento abutitur. Tertio ex eo quod est res tantum, quod est corpus Christi mysticum; quia ex hoc ipso quod aliquis ad hoc sacramentum accedit, significat se ad unitatem corporis mystici tendere; unde si peccatum in conscientia tenet, per quod a corpore mystico separatur, fictionis culpam incurrit, et ita abutitur sacramento.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Augustini intelligendum est de eo quo utitur quis sicut eliciente actum usus: sic enim virtutibus, quas maxima bona dicit, nullus male utitur. Sed non est intelligendum de eo quo quis utitur quasi objecto usus: sic enim etiam virtutibus aliquis male utitur, qui de virtutibus gloriatur et superbit; et ita etiam aliquis potest corpore Christi male uti sicut objecto.

Ad secundum dicendum, quod duplex est medicina. Una est removens morbum; et talis infirmis debetur; et huic comparatur baptismus et poenitentia. Alia est promovens in perfectam sanitatem; et talis non debetur infirmis, sed jam sanis; et huic comparatur haec medicina. Utraque autem medicina per medicum datur. Unde non sequitur, si medicus non fugit infirmi consortium, quod quaelibet ejus medicina infirmis dari debeat.

Ad tertium dicendum, quod habens conscientiam mortalis quod dimittere non proponit, peccat accedens ad sumendum corpus Christi, quia indigne accedit. Peccat etiam non accedendo tempore ab Ecclesia constituto, quia inobediens est. Non tamen est perplexus, quia potest se ab hoc dubio eripere, peccati propositum dimittendo. Nihilominus tamen manente tali proposito minus peccat non sumendo quam sumendo; quia illud quod est malum secundum se, est majus malum quam illud quod est malum quia prohibitum; unde potius (1) se debet dimittere excommunicari, quam cum proposito peccati corpus Christi sumat.

Solutio II. Ad secundam questionem dicendum,

(1) Al. primum. Nicolai prius.

quod ignorantia circumstantiae a peccato excusat, adhibita diligentia, praecipue quando est talis circumstantia, cuius certitudo plene haberi non potest. Quod autem homo sit omnino a peccato immunis, per certitudinem sciri non potest; 1 Corinth., 6, 4: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.* Potest tamen de hoc haberi aliqua conjectura, praecipue per quatuor signa, sicut Bernardus dicit (in sermone Septagesimae circa med.). Primo, cum quis devote verba Dei audit: quia *qui est ex Deo, verba Dei audit*; Joan. 8, 47. Secundo, cum quis se promptum ad bene operandum invenit: quia probatio dilectionis exhibitio est operis, ut dicit Gregorius (homil. 50 in Evang.). Tertio, cum quis a peccatis abstinendi in futurum propositum habet. Quarto, cum de praeteritis dolet: quia in his vera poenitentia, secundum Gregorium (lib. 9 Epist., indict. 4, epist. 59), consistit. Unde si aliquis per hujusmodi signa facta diligenti discussione suae conscientiae, quamvis forte non sufficienti, ad corpus Christi devote accedat, aliquo peccato mortali in ipso manente, quod ejus cognitionem praeterfugiat, non peccat, immo magis ex vi sacramenti peccati remissionem consequitur. Unde Augustinus dicit in quodam sermone (ut refertur in Decr. de consecr., dist. 2, cap. *In vitat*), quod quando corpus Christi manducatur, vivificat mortuos.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex est ignorantia peccati. Una qua ignoratur an aliquid peccatum sit; et haec quidem ignorantia si sit in sola cognitione consistens, quandoque excusat peccatum, sicut cum ignoratur circumstantia quae peccatum facit, sicut cum quis commiscetur alienae quam credit suam; et hic non habet locum auctoritas Ambrosii. Quandoque autem non excusat, sicut cum est ignorantia universalis juris; immo ipsa ignorantia grave peccatum est; et videtur in his quae per se mala sunt, ad infidelitatem pertinere; in his autem quae sunt mala quia prohibita, ad negligentiam; et hic habet aliquo modo locum verbum Ambrosii propter ignorantiam periculum; quia medicina non quaeritur cum morbus ignoratur; et etiam propter infidelitatem, quae est gravissimum peccatum. Si autem sit talis ignorantia in cognitione simul et affectione consistens, sicut ignorantia electionis, quando quis in illicitum improbitate fertur ac si esset licitum, sicut dicit Philosophus de his qui ex habitu alicujus vitii operantur, ut intemperati; tunc gravissime peccat qui ignorat, quia haec ignorantia provenit ex contemptu. Alia ignorantia peccati est, qua id quod scitur esse peccatum, jure non creditur esse, sed sibi dimissum esse; et talis ignorantia non excusat nec aggravat illud peccatum, cuius ignorantia dicitur; sed potest excusare respectu sequentis peccati, respectu cuius peccatum praecedens, quod ignoratum est, se habet ut circumstantia, quae peccatum in actu sequenti induceret, si sciretur; et ita est in proposito. Unde quamvis sit indignus ratione praecedentis peccati, non tamen indigne accedit, quia ignorantia excusat a peccato illum accessum, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod sicut ignorantia circumstantiae quae excusat peccatum, excusat a peccato, ita error circumstantiae talis causat peccatum, ut patet in eo qui accedit ad suam, quam credit non esse suam. Et similiter est in proposito: quia justus credens se peccatorem, errat in hac

circumstantia. Unde si tali opinione manente corpus Christi manducaret; constat quod eligeret se peccatorem corpus Christi manducare; et ita electio esset prava, et peccator. Sed electio non est prava in eo qui peccatum habet quod nescit; et ideo quamvis justus sit simpliciter melius dispositus, tamen est pejus dispositus quantum ad hoc.

Ad tertium dicebatur, quod examinatio requiritur, ne ignorantia ex negligentia procedat; quia talis ignorantia non excusaret.

Solutio III. Ad tertiam questionem dicendum, quod sicut meritum praecipue consistit penes caritatem, item demeritum praecipue consistit penes contemptum Dei; unde secundum quod aliquis Deum per actum peccati magis contemnit, secundum hoc majorem reatum incurrit; et ideo illa peccata quae in actuali contemptu consistunt, sunt graviora illis in quibus non est contemptus nisi ex consequenti, et quasi interpretatus; sicut accidit in fruitione creaturae, per quam aliquis delectationi intendit, ex cuius intentione a praecipis Dei discedit, et sic per consequens percipientem contemnit. Peccatum autem blasphemiae in contemptu principaliter consistit; et similiter peccatum accedentis indigne ad corpus Christi, irreverentia quaedam et contemptus essentialiter est. Sciendum autem, quod contemptus ex duplici parte mensurari potest. Uno modo ex parte contemnentis; et sic non potest fieri comparatio unius generis peccati ad aliud genus, sed unius particularis peccati ad aliud: quia contingit in uno veniali peccato ex genere esse majorem contemptum actualem quam in uno gravissimo peccato mortali ex genere. Alio modo ex parte ejus quod contemnitur; et sic est talis ordo peccatorum, quod illud in quo ipse Deus in seipso etiam contemnitur, est peccatum gravissimum, sicut peccatum infidelitatis et blasphemiae; et post hoc illud peccatum in quo contemnitur Deus in sacramento, et inter alia praecipue in isto, in quo essentialiter Christus Deus et homo continetur (non tamen contemptus iste est circa Christum, ut est Deus et homo, sed prout est in sacramento); et post, peccatum illud in quo contemnitur Deus in membris suis; et post, peccatum in quo contemnitur Deus in praecipis suis, quod commune est omni peccato mortali; et secundum hoc patet quod peccatum de quo nunc agitur, neque est omnium gravissimum, neque est omnium minimum; sed est medium inter peccata quae committuntur in Deum, et alia peccata quae committuntur in proximum, vel in seipsum; unde ad utraque argumenta oportet respondere.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatum indigne corpus Christi manducantium comparatur peccato Christum occidentium, in quantum utrumque peccatum in ipsum Christum committitur; sed tamen peccatum Christum occidentium majus est: quia illud peccatum commissum est in ipsam Christi personam; hoc autem peccatum committitur in ipsum, secundum quod est sub sacramento.

Ad secundum dicendum, quod ille qui corpus Christi in lutum projiceret, magis peccaret quam manducans peccator: quia magis abutitur sacramento, secundum quod longius a debito usu sacramento recedit, quod ab homine justo sumendum est.

Ad tertium dicendum, quod quamvis corpus Christi manducare non sit malum nisi per accidens, tamen manducare corpus Christi indigne est

malum per se. Nullum enim peccatum dicitur malum per se nisi propter corruptionem alicujus circumstantiae.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod in indigne manducante (1) est duo peccata consideranda; scilicet peccatum quo indignus redditur ad manducandum, et peccatum quo indignus manducat. Quia ergo peccatum infidelitatis est gravius ceteris aliis peccatis, ideo infidelis manducans indignus est ad manducandum. Sed quia non credit illud quod sumitur esse tantae dignitatis quantae est, ideo non tantum peccat in abusu: quia ignorantia infidelitatis quamvis non excuset sequens peccatum a toto, excusat tamen a tanto, ut patet de peccato occidentium Christum: quia, si cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent, 1 Corinth. 2, 8; et per hanc ignorantiam eorum peccatum alleviatur, ut dicit Anselmus; et similiter Paulus de seipso dicit, 1 Timoth. 1, 14: *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate mea.* Et ideo infidelis indignior manducat, sed peccator fidelis magis indigne.

Ad primum ergo dicendum, quod infidelis quantum ad peccatum infidelitatis contemnit Christum in sua persona, quia ejus doctrinae repugnat; quantum autem ad manducationem contemnit quidem non expresse sed interpretative, in quantum illa ignorantia qua Christum sub sacramento esse non credit, non est invincibilis; unde quia potest facere ut credat, perinde reputatur ac si credat, in genere peccati; quamvis actualis et expressus contemptus aggravet quantitatem istius peccati; et sic quantum ad ipsam manducationem magis fidelis peccator peccat.

An secundum dicendum, quod quamvis ea quae sunt fidei, et praecipue circa hoc sacramentum, non sint ita rationi humanae consona secundum se considerata, tamen ut dicta a Deo, et prodigijs approbata, sunt maxime rationi consona. Nihil enim est adeo rationi consonum, sicut quod Deo sit erendum in omnibus quae dicit et contestatur. Doctrina autem fidei cum accepisset principium enarrandi a Domino, contestante Deo signis et prodigijs, et varijs Spiritus sancti distributionibus, per eos qui audierunt, in nos confirmata est, Hebr. 2, 5; et ideo peccatum infidelitatis est gravius quam peccatum indigne manducantis.

Tertium autem argumentum concludit, quod infidelis indignior sit; et hoc concedendum est.

Solutio V. Ad quintam quaestionem dicendum, quod ad hoc quod aliquis digne corpus Christi manducet, duo requiruntur: scilicet ut sit in statu gratiae, per quam capiti Christo unitur; et quod in actu mens ejus feratur ad divina; unde et sacerdotes monet populum sursum corda ad Deum habere. Peccatum autem quanto est gravius, tanto magis a gratia elongat; unde cum peccata spiritualia secundum genus sint graviora carnalibus, ut per Gregorium (loc. cit.) patet, quamvis aliquod carnale aliquo spirituali sit gravius loquendo in genere; per peccatum spirituale aliquis efficitur magis indignus manducationis corporis Christi quam per peccatum carnale quantum ad primum quod requirebatur ad digne manducandum. Sed quia per peccatum carnale, per luxuriam praecipue, mens humana deprimitur ut ad superna

(1) Al. quod indigne manducare.

ferri non possit, quia etiam in actu matrimoniali Spiritus sanctus corda Prophetarum non tangit, ut Hieronymus dicit (lib. 2 contr. Jovin.), et secundum Philosophum in 7 Eth. (cap. 3), impossibile est hominem aliquid intelligere in ipsa delectatione venerorum; per peccatum carnale homo magis indignus redditur quantum ad secundum quod exigebatur ad digne manducandum. Sed quia multo gravius est habitum gratiae tollere quam actum virtutis impedire, cum illud pertineat ad peccatum mortale semper, hoc autem interdum ad veniale; major indignitas relinquatur; ex defectu primi quam ex defectu secundi; et ideo, simpliciter loquendo, plus peccat qui peccato majori irretitus accedit, nisi per ignorantiam excusetur. Certius autem cognosci potest peccatum mortale in peccatis carnis, praecipue luxuria, quam in peccatis spiritualibus; et ideo quantum ad hoc per accidens peccat plus accedens cum carnali peccato; quamvis simpliciter et per se loquendo peccat plus accedens cum spirituali, si spirituale carnali sit gravius.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc idem quod de peccato luxuriae dicit Hieronymus, de quolibet peccato mortali dici potest: quia qui manducat indigne, reus est corporis et sanguinis Domini aliquo modo, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod illa immunditia corporis procedit ex immunditia mentis: quia non inquinatur corpus nisi de consensu mentis: ut dicit Lucia (ut habetur ex communi ejus historia). Unde magis pensatur indignitas ex mente quam ex carne.

Solutio VI. Ad sextam quaestionem dicendum, quod ea quae in sacramentis geruntur exterius, debent respondere his quae interius geruntur; unde secundum quod homo ad Christum accedit interius mente, ita ad ejus sacramentum debet accedere corpore. Quidam autem non accedunt neque fide neque caritate; unde tales arrendi sunt ab inspectione sacramenti et assumptione. Quidam autem accedunt fide sine caritate; et tales possunt videre, sed non sumere: quia per caritatem aliquis Christo incorporatur; sed per fidem accedens, adhuc longius stat.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc non erat propter dignitatem arae, quod prohibita erat videri, sed propter figuram: *omnia enim in figura continebantur illis*, 1 Corinth. 10, 11: quia non licet nisi majoribus et perfectis secreta fidei, quae per arcam significantur, curiose scrutari: quia qui *persecutor est majestatis, opprimetur a gloria*; Prov. 25, 27.

Ad secundum dicendum, quod humilitas alienus commendatur in hoc etiam quod a licitis abstinet; et ideo non sequitur, si aliquis peccator abstinet ab hoc ad tempus laudatur, quod propter hoc non abstinens peccat.

ARTICULUS IV.

Utrum nocturna pollutio quae in somnis accidit sit peccatum. — (3 p., qu. 80, art. 7.)

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod nocturna pollutio quae in somnis accidit, sit peccatum. Meritum enim et demeritum, cum sint contraria, nata sunt fieri circa idem. Sed homo in

pollutionem nocturnam confessus est, potest eadem die manducare corpus Christi.

5. Praeterea, homo debet impedire peccatum alterius mortale, quantumcumque potest. Sed si aliquis in peccato mortali existens celebret Missam, constat quod peccat mortaliter. Ergo si aliquis non habens conscientiam peccati mortalis possit hoc impedire celebrando loco ejus, videtur quod debeat celebrare, etiam si sit nocturna pollutio pollutus.

4. Praeterea, turpis cogitatio aliquando sine peccato accidit, ut ex verbis Augustini inductis patet: erapulo autem sine peccato accidere non potest. Sed secundum Gregorium (lib. 2 Epistol., indict. 7, epist. 51 ad 2 interrog. August. Angl. Episcopi), pollutio quae ex erapula accidit, a comunione non impedit, si necessitas incumbat. Ergo nec illa quae ex turpi cogitatione procedente in vigilia procedit, nec illa quae ex infirmitate naturae, ut Gregorius dicit. Ergo nulla pollutio impedit.

Sed contra est quod dicitur Levit. 13, 16: *Vir a quo egreditur semen coitus . . . immundus erit usque ad vesperam.* Sed immundis non licet sacra tangere. Ergo multo minus corpus Christi manducare.

Praeterea, Isidorus dicit (lib. 5 Sent., cap. 6) et habetur in Decr. dist. 6 (cap. *Non est peccatum*): *Qui nocturna pollutione pollutus, quamvis extra memoriam turpium cogitationum se sentiat inquinatum, tamen (1) hic ut tentaretur suae culpae tribuat, et suam immunditiam statim flebilibus tergat.* Sed ille qui purgatione indiget, debet a perceptione hujus sacramenti abstinere. Ergo pollutus nocturna pollutione impeditur a perceptione corporis Christi.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod propter immunditiam pure corporalem aliquis a perceptione hujus sacramenti impediatur. Deut. 23, 12: *Habebis locum extra castra*, dicit Glossa (2): *Corporalem munditiam diligit Deus.* Ergo corporalem immunditiam odit; et ita propter corporalem immunditiam debet homo ab hoc sacramento abstinere.

2. Praeterea, major est dignitas hujus sacramenti quam omnium sacramentorum veteris testamenti. Sed in veteri lege et mulieres post partum, et patientes fluxum menstrui, et semivivus immundi reputabantur respectu sacramentorum veteris testamenti. Ergo multo fortius debent abstinere a perceptione hujus sacramenti.

5. Praeterea, sacerdoti leproso interdicitur facultas celebrandi, ut patet extra, de clerico aegro vel debili: *Tua nos* (et est Clementis III). Ergo eadem ratione propter lepram debet laicus a perceptione hujus sacramenti abstinere.

Sed contra, poena non debetur poenae, sed culpae: alioquin consurgeret duplex tribulatio, quod est contra id quod dicitur Nahum 1. Sed omnes praedictae immunditiae corporales poenae quaedam sunt. Ergo propter eas non debet aliquis a sacramento altaris impedi, quod est maxima poena.

Praeterea, naturalibus non meretur neque de-

somnis mereri potest, sicut patet de Salomone, qui dormiens a Domino sapientiae donum imperavit: 2 Paralip. 1. Ergo et potest aliquis demereri: ergo si in somnis in aliquid peccatum consentiat; peccatum est, quod in nocturna pollutione frequenter accidit.

2. Praeterea, quicumque non habet mentem ligatam, non excusatur a peccato, si aliquid turpe committere consentiat. Sed mens dormientis non videtur esse ligata, cum non sit actus corporis ex cuius passione somnus accidit; immo videtur quod debeat esse magis libera, quia immobilitatis exterioribus sensibus, interiores, a quibus immediate mens accipit, confortantur; et quaedam quandoque de futuris mente dormiens percipit quae vigilans percipere non potest. Ergo non excusatur a peccato, si in aliquid turpe consentiat; et sic idem quod prius.

5. Praeterea, quicumque potest deliberare et ratiocinari, videtur usum liberi arbitrii habere, quod inquirendo eligit. Sed dormiens, ut experimento scitur, interdum argumentatur, et argumenta solvit (1). Ergo habet usum liberi arbitrii et sic idem quod prius.

4. Praeterea, quicumque potest consentire et dissentire alicui turpi, reus esse videtur, si consentiat: quia talis videtur esse dominus sui actus. Sed dormiens aliquando dissentit turpitudini praesentatae, aliquando autem consentit. Ergo quando consentit, videtur esse reus peccati.

5. Praeterea, actiones et motus ex terminis iudicantur. Sed nocturna pollutio frequenter vigilia finitur quamvis in somno inchoetur. Ergo est iudicanda ac si in vigilia fieret; et ita est peccatum.

Sed contra est quod Augustinus dicit, 12 super Genes. ad litteram (cap. 13): *Ipsa phantasia quae fit in cogitatione (2) sermoneantis, cum expressa fuerit in visione somniantis, ut inter illam et veram conjunctionem corporum non discernatur, continue moeretur caro, et sequitur quod cum motum sequi solet; cum hoc tam sine peccato fiat, quam sine peccato a vigilantibus dicitur (3), quod ut diceretur sine dubio cogitatum est.*

Praeterea, Philosophus dicit in 4 Ethic. (cap. 2 et 5), quod secundum dimidium vitae, scilicet somnum, non differt felix a misero neque vitiosus a studioso. Sed secundum peccatum differunt. Ergo peccatum non potest in somnis accidere.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod non impediatur a sumptione corporis Christi. Veniale enim peccatum magis displicet Deo quam quaelibet immunditia corporalis quae fit sine peccato. Sed nocturna pollutio non est peccatum, ut ex auctoritate Augustini inducta patet. Ergo cum veniale peccatum non impediret a sumptione corporis Christi, multo minus nocturna pollutio impedit.

2. Praeterea, non est dubium quin peccatum mortale plus impedit quam nocturna pollutio. Sed aliquis post peccatum mortale confessum, potest corpus Christi manducare. Ergo multo fortius qui

(1) Al. addatur et legis.

(2) Al. in cogitatione.

(3) Al. cum hoc tamen sine peccato fiat, quae sine peccato vigilantibus dicitur, quod vobis diceretur etc.

(1) Al. in quantum tamen.

(2) Nullus nomine praenotata: unde vero desumpta sit non occurrit (Ex edit. P. Nicolai).

meremur. Sed omnes praedictae immunditiae ex causis naturalibus accidunt. Ergo propter eas non meretur aliquis a participatione hujus sacramenti impediri.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod omne peccatum, secundum Augustinum (de lib. Arb., lib. 3, cap. 17, et lib. de duab. Animab., cap. 10), est in voluntate: motus autem voluntatis praesupponit iudicium rationis, eo quod est apparentis boni vel vere vel false; unde ubi non potest esse iudicium rationis, non potest esse voluntatis motus. In somnis autem iudicium rationis impeditur. Iudicium enim perfectum haberi non potest de aliqua cognitione, nisi per resolutionem ad principium unde cognitio ortum habet; sicut patet quod cognitio conclusionum ortum habet a principiis; unde iudicium rectum de conclusione haberi non potest nisi resolvendo ad principia indemonstrabilia. Cum ergo omnis cognitio intellectus nostri a sensu oriatur, non potest esse iudicium rectum nisi reducat ad sensum. Et ideo Philosophus dicit in 6 Ethic. (cap. 9), quod sicut principia indemonstrabilia, quorum est intellectus, sunt extrema, scilicet resolutionis, ita et singularia, quorum est sensus. In somno autem sensus ligatus est; et ideo nullum iudicium animae est liberum, neque rationis neque sensus communis; et ideo neque motus appetitivae partis est liber; et propter hoc non potest aliquis peccare in somno, neque mereri. Sed tamen potest in somno accidere signum peccati vel meriti, in quantum somnia habent causas imaginationis vigilantium; unde dicit Philosophus in 1 Ethic. (cap. 16, vel 20), quod in quantum paulatim pertranseunt quidam motus (1), scilicet a vigilantibus ad dormientes, meliora sunt phantasmata studiosorum quam quorumlibet; et Augustinus, 12 super Genes. (cap. 13), quod propter affectionem animae bonam etiam in somnis quaedam ejus merita clarent.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum quod Augustinus ibidem dicit, Salomonis petitio in somnis facta placuisse Deo et remunerationem invenisse dicitur pro bono desiderio prius habito, quod in somnis per signum sanctae petitionis claudit; non quod tunc in somno meruerit.

Ad secundum dicendum, quod mens humana habet duos respectus: unum ad superiora, quibus illustratur; alium ad corpus a quo recipit, et quod regit. Ex parte illa qua anima a supernis accipit, per somnum non ligatur, immo magis libera redditur quanto fit a corporalibus curis magis absoluta; et ideo etiam ex influentia superni luminis aliqua de futuris percipere potest dormiens quae vigilans scire non posset. Ex parte autem illa qua a corpore recipit, oportet quod ligetur quantum ad ultimum iudicium et completum, ligatis sensibus a quibus ejus cognitio initium sumit; quamvis etiam imaginatio ejus non ligetur, quae immediate ei species rerum subministrat.

Ad tertium dicendum, quod liberi arbitrii est eligere, secundum quod patet ex Augustini definitione in 2 lib., dist. 24, quaest. 1, art. 4, posita: electio autem est quasi conclusio consilii, ut dicitur in 5 Ethic. (cap. 3); unde ad iudicium pertinet, vel iudicium praesupponit; et ideo quamvis aliquem usum alicujus rationis homo dormiens ha-

(1) *Al.* pertranseant quidem motum.

bere possit, secundum quod sensus minus ligatur, tamen usum liberi arbitrii in eligendo habere non potest.

Ad quartum dicendum, quod secundum quod sensus magis vel minus ligatur a passione somni, hoc etiam iudicium rationis magis vel minus impeditur. Unde quandoque homo dormiens considerat, haec quae apparent somnia esse. Sed quia in dormiendo nunquam sunt sensus soluti ex toto, ideo etiam rationis iudicium non est ex toto liberum; unde semper cum aliqua falsitate iudicium rationis est, etiam si quantum ad aliquid sit verum; et inde contingit quod aliquis in somno aliquando consentit turpitudini, aliquando non. Quia tamen iudicium rationis non est omnino liberum, et per consequens nec liberi arbitrii usus; ideo nec talis consensus vel dissensus potest esse meritorius vel demeritorius in se.

Ad quantum dicendum, quod corporales motus non pertinent ad meritum vel demeritum, nisi secundum quod a voluntate quasi a principio causantur; et ideo nocturna pollutio magis iudicatur quantum ad rationem meriti vel demeriti, secundum principium quod est in dormiendo, quam secundum terminum qui est in vigilando: quia ex quo in dormiendo excitatus est motus carnis, non subjacet voluntati vigilantis ulterius motus ille, nec reputatur evigilasse, quousque perfectum usum liberi arbitrii recuperavit. Potest tamen contingere quod in ipsa evigilatione peccatum oriatur, si quidem pollutio propter delectationem placeat: quod quidem erit veniale peccatum, si sit ex surreptione talis placencia; mortale autem, si sit cum deliberante consensu, et praecipue cum appetitu futuri. Ista autem placencia non facit praeteritam pollutionem peccatum, quia ipsius causa non est, sed ipsa in se peccatum est. Si autem placeat ut naturae exoneratio, vel alleviatio, peccatum non eriditur.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod ad hoc quod homo digne ad sacramentum eucharistiae accedat, tria requiruntur. Primo munditia conscientiae; quae non nisi per peccatum tollitur. Secundo erectio mentis ad Deum per aeternalem devotionem; et haec per mentis hebetudinem vel occupationem aut evagationem interdum sine peccato amittitur. Tertio munditia corporalis; unde et celebrantes, vel tractaturi aliquod sacramentum, propter reverentiam manus lavant. Unde primo et principaliter peccatum impedit (immunditia conscientiae); secundo indevotio sive hebetudo mentis; tertio corporalis immunditia; et haec tria quandoque concurrunt in aliqua pollutione nocturna, quandoque duo ex his, quandoque unum tantum; et secundum hoc homo magis vel minus impeditur; et ideo distinguendae sunt pollutionum differentiae. Distinguitur autem dupliciter pollutio nocturna. Primo quantum ad causam. Eorum enim quae in somnis apparent, triplex est causa. Una extrinseca spiritualis, sicut in his quae per spirituales substantias nobis revelantur. Alia intrinseca spiritualis, quando phantasmata quae apparent dormientibus, sunt reliquiae praecedentium cogitationum. Tertia est corporalis intrinseca, sicut quando phlegma dulces ad linguam decurrit, somniat homo comedere dulcia; unde medici ex somnis, corporis dispositionem conjiunt. Pollutio ergo quandoque ex illusione accidit, quando phantasmata per cau-

sam extrinsecam spiritualem, scilicet daemones, commoventur; quandoque ex reliquiis praeteritarum cogitationum, quod est causa spiritualis intrinseca; quandoque ex causa intrinseca naturali: quae quidem causa vel fuit voluntati subjecta, et est quando ex superfluitate cibi aut potus praecedente pollutio accidit; vel non fuit voluntati subjecta, sicut sive accidit ex debilitate naturae impotentis retinere semen, sive ex ejus virtute superflua expellentis, sive quocumque alio modo, quod (1) in idem redit. Secundo distinguitur pollutio quantum ad modum: quia quandoque accidit sine imaginatione, quandoque cum imaginatione; et hoc dupliciter: quia quandoque in ipsa somni imaginatione homo turpitudini consentit, quandoque dissentit, et tamen pollutio accidit. Quando ergo sine imaginatione pollutio accidit, signum est quod pollutio ex causa sit corporali intrinseca. Sed quando cum imagine, potest sic vel sic esse. In omnibus igitur praedictis pollutionibus corporalis immunditia est communis; sed quaedam mentis hebetatio non est nisi in illis pollutionibus quae cum imaginatione accidunt: quia in illis quae sine imaginatione accidunt, anima nihil participare videtur. Nulla autem dictarum est peccatum, ut ex dictis patet: sed potest esse effectus peccati significans praecedens peccatum veniale vel mortale. Peccatum autem mortale ex necessitate praecipit a perceptione eucharistiae impedit, quia mortaliter peccat qui cum conscientia peccati mortalis accedit. Hebetudo autem mentis et immunditia corporalis est quaedam indecentia honestatis: quia indevotio quaedam videtur sic accedere, nisi necessitas urgeat. Et ideo considerandum est, utrum in causa pollutionis possit inveniri peccatum praecedens: quia cogitatio turpium quandoque est sine peccato, sicut cum in cogitatione tantum manet, ut cum quis disputans de talibus, oportet quod loquens cogitet; aliquando etiam cum peccato veniali, quando ad affectionem cogitatio pertingens in sola delectatione finitur; quandoque etiam cum mortali, quando consensus adjungitur. Et quia cogitationi tali de propinquo est delectatio, et delectationi consensus, inde etiam in dubium potest verti, utrum sequens pollutio ex peccato acciderit, vel non, et aut veniali, aut mortali; satis tamen probabiliter potest conici non praecessisse consensus, quando in ipsa somni imaginatione anima dissentit; non tamen oportet quod, si consentit, consensus in vigilando praecesserit: quia hoc potest accidere propter ligamen iudicii rationis, quod quandoque magis quandoque minus est liberum in somno. Unde in tali pollutione si ad causam recurrens dubitet de consensu, omnino abstinere debet. Si autem expresse inveniat consensus non praecessisse, et necessitas urgeat, aut aliqua causa potior reformet actum (2), potest accedere, aut etiam celebrare non obstante corporis immunditia, aut hebetatione mentis: alias si necessitas non incumbat, videtur non exhibere debitam reverentiam sacramento. Non tamen si celebrat, mortaliter peccat, sed venialiter, sicut cum quis quandoque mentis evagationem patitur. Quando autem ex illusione accidit, si illusionis causa in nobis praecessit, puta cum quis indevotus ad dormiendum accesserit; idem est iudicium ac de pollutione

quae ex cogitatione praecedenti causatur. Si autem in nobis causa non praecesserit, immo magis causa contraria, et hoc frequenter accidit, et praecipue in diebus quibus quis communicare debet; signum est quod diabolus homini fructum eucharistiae percipiendae auferre conatur. Unde in tali casu consultum fuit cuidam monacho, ut in collationibus Patrum legitur (coll. 22, cap. 6), quod communicaret; et sic diabolus videns se non posse consequi intentum, ab illusione cessavit. Si autem ex cibo praecedenti aut potu acciderit, idem est iudicium ac de pollutione quae ex turpi cogitatione processit; nisi intantum quod non ita de facili accidit peccare mortaliter in sumptione cibi sicut in cogitatione turpi. Et quia aliquando haec pollutio sine imaginatione accidit, illa vero nunquam; illa autem quae ex naturae dispositione accidit, non est signum alicujus peccati, sed potest hebetationem mentis inducere, si cum imaginatione contingat, immunditiam autem corporalem habet; ideo si necessitas imminet, vel devotio exoptat, talis non impeditur, et praecipue quando non cum imaginatione accidit. Tamen si propter reverentiam abstinere, laudandus est, quando infirmitas non est perpetua. Et quia non ita de facili potest percipi ex qua causa contingat, ideo tutius est abstinere, nisi necessitas incumbat. Debet autem abstinere, ut dicunt, usque ad viginti quatuor horas: quia in tali spatio natura deordinata per corporalem immunditiam et mentis hebetationem, reordinatur.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis peccatum quodlibet veniale magis ad impuritatem pertinet mentis secundum se quam pollutio nocturna, et secundum hoc magis Deo displicet; tamen peccatum veniale non ita hebetat animam et corpus inquinat, nec ita de facili est signum peccati mortalis, sicut pollutio; et ideo ratio non sequitur.

Ad secundum dicendum, quod non esset consulendum alicui quod statim post peccatum mortale etiam contritus et confessus, ad eucharistiam accederet; sed deberet, nisi magna necessitas urgeret, per aliquod tempus propter reverentiam abstinere; et praeterea confessio purgat maculam mentis, non autem immunditiam corporalem et hebetudinem, quae contingit in magis ex depressione ipsius ad carnem.

Ad tertium dicendum, quod quidam dicunt quod homo debet peccare venialiter, ut alium a peccato mortali impediatur. Sed hoc dictum contradictionem implicat: quia ex hoc ipso quod dicitur peccatum, ponitur indebitum fieri. Unde si aliquid fit quod nullo modo possit non esse peccatum, non debet fieri, nec etiam bonum est fieri, nec licitum, ut alius a peccato mortali liberetur; quamvis ad hoc ex quadam pietate animi etiam multi boni inclinentur. Sed potest hoc contingere ut aliquid quod alias est peccatum veniale, ex tali causa factum desineret esse peccatum; sicut dicitur aliquod verbum iociosum quod non esset otiosum si diceretur causa pie utilitatis; unde si talis pollutio sit quae in casu necessitatis non impediatur, debet pollutus in casu proposito celebrare; alias non.

Ad quartum dicendum, quod turpis cogitatio dicitur non solum quae de turpibus est (quia de eis non potest esse honesta cogitatio); sed quae turpitudinem habet propter delectationem vel con-

(1) *Al.* deest quod.

(2) *Al.* pactum.

sensum adjunctum; et haec quidem turpitudine magis horrenda est quam illa quae in cibo accidit: tum quia magis vitari potest, cum difficillimum sit in cibo modum tenere: tum quia est magis propinqua ad mortale peccatum.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod cum iste cibus non sit corporis sed mentis cibus, magis in ejus sumptione consideranda est dispositio mentis quam corporis; et ideo distinguendum est in immunditia corporali tantum: quia aut est perpetua, sicut lepra, aut diuturna; vel est temporalis et cito purgabilis. Si quidem sit perpetua vel diuturna, tunc nullo modo propter hoc quis abstinere debet, ne propter immunditiam corporis perdat fructus mentis, sicut accidit in leprosis patientibus fluxum sanguinis vel seminis. Si autem sit temporalis et facile expurgabilis, tunc si aliquis in mente sit bene dispositus, sumere non prohibetur; quamvis etiam possit ad tempus laudabiliter abstinere propter reverentiam tanti sacramenti.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus diligit corporalem munditiam, et immunditiam odit, secundum quod pertinet ad reverentiam vel irreverentiam sacramenti; et ideo si ex devotione mentis, non propter irreverentiam, aliquis cum immunditia corporali accedat, Deus acceptat.

Ad secundum dicendum, quod prohibitio immundorum in lege a sanctis magis erat propter significationem quam propter ipsas res; et ideo non oportet quod similiter fiat in novo testamento, ubi veniente veritate figurae cessaverunt.

Ad tertium dicendum, quod interdicitur sacerdoti leproso ne celebret publice coram populo propter horrorem; tamen secrete bene potest ex devotione celebrare, nisi sit adeo corruptus quod ministerium sine periculo explere non possit. Leprosus tamen ad sacerdotium promovetur non debet.

ARTICULUS V.

Utrum sacerdos debeat dare corpus Christi petenti si sciat ipsum esse peccatorem. — (5 p., qu. 80, art. 6.)

Ad quantum sic proceditur. 1. Videtur quod sacerdos dare non debeat corpus Christi petenti, si sciat ipsum esse peccatorem. Medicus enim non debet dare infirmo medicinam quam scit ei esse mortiferam. Sed sacerdos scit peccatori corpus Christi esse mortiferam causam (1). Ergo non debet ei dare.

2. Praeterea, contra veritatem vitae non est faciendum aliquid propter vitandum scandalum. Sed dare corpus Christi peccatori est contra veritatem vitae, cum sit contra praeceptum Domini, Math. 7, 6: *Nolite sanctum dare canibus*. Ergo quantumcumque possit sequi scandalum, nullo modo est ei dandum: sicut nec pro aliquo scandalo vitando deberet dari cani, aut in lutum projici.

3. Praeterea, de duobus malis minus malum eligendum est. Sed peccatori minus est malum si infametur, quam si corpus Christi manducet indigne. Ergo magis sacerdos debet ei negare in publico, etiamsi crimen ipsius in notitiam venire debeat, quam ei dare.

(1) Nicolai: mortiferum, seu mortis causam.

4. Praeterea, si dat ei hostiam non consecratam, nullum scandalum erit. Ergo videtur quod hoc debet magis facere.

Sed contra, omnis Christi actio nostra est instructio. Sed Christus dedit corpus suum in coena Judae, ut habetur Joan. 13, et Dionysius dicit (de eccles. Hierarch., cap. 5, part. 5), quamvis sciret eum peccatorem. Ergo et sacerdos peccatori petenti denegare non debet.

Praeterea, Augustinus dicit (epist. 120, ad Honoratum, et habetur de Cons., dist. 2, cap.: *Nihil prohibeat*): *Non prohibeat dispensator pingues terrae, id est peccatores, mensam Domini manducare.*

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod suspectis de crimine etiam dari debeat. Suspicio enim dubitationem importat. Sed dubia in meliorem partem interpretanda sunt. Ergo videtur quod debeat ei dari ac si esset justus.

2. Praeterea, experimentum non sumitur de aliquo crimine, nisi de quo suspicio praecessit. Sed corpus Christi dandum est aliquando alicui ad experimentum de peccato sumendum sub his verbis: *Corpus Domini sit tibi ad probationem hodie*; ut dicitur in Decret. caus. 2, qu. 4, cap. *Saepe contingit*. Ergo dari debet suspectis.

Sed contra, si suspectis de crimine daretur corpus Christi, esset scandalum populo videnti et scienti. Sed scandalum vitandum est. Ergo non oportet eis dari corpus Christi.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod amentibus corpus Christi dari non debeat. Quia ad hoc quod aliquis corpus Christi sumat, requiritur diligens examinatio, ut patet 2 Corinth. 11, 28: *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat*. Sed hoc non potest in amente procedere. Ergo non potest ei dari eucharistia.

2. Praeterea, inter amentes etiam energumeni computantur, secundum Dionysium in eccl. Hierarch. (cap. 5): energumeni etiam ab inspectione divinorum arceantur; unde statim post Evangelium in primitiva Ecclesia per vocem diaconi cum catechumenis excluderentur. Ergo non debet eis dari eucharistia.

Sed contra Cassianus (1) dicit (2): *Eis qui ab incommodis vexantur spiritibus, communionem sacrosanctam a senioribus nostris nunquam meminimus interdictum*. Ergo cum tales sint amentes, amentibus debet dari.

Praeterea, in decret. caus. 26, qu. 1, cap.: *Qui recedunt*, dicitur: *Amentibus etiam quaecumque pietatis sunt, conferenda sunt*; et loquitur de reconciliatione et sacra communione.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod etiam pueris dandum sit corpus Christi. Quia per baptismum aliquis ascribitur ad corporis Christi sumptionem; unde et

(1) Al. Cassiodorus.
(2) Collat. 7, cap. 50, vel apud illum Serenus Abbas (Ex edit. P. Nicolai).

baptizato conferendum est, ut Dionysius dicit (de eccl. Hier., cap. 2, par. 5). Sed pueri baptizati sunt. Ergo et eis corpus Christi debet dari.

2. Praeterea, vita spiritualis sicut est per baptismum, ita est per eucharistiam: quia dicitur Joan. 6, 58: *Qui manducat me, vivit propter me*. Sed pueris datur baptismus ut habeant spiritualem vitam. Ergo et similiter debet dari eis eucharistia.

Sed contra est quod iste cibus est grandium, ut patet per Augustinum (in lib. Confes. 7, cap. 10). Sed pueri nondum sunt grandes in fide. Ergo non debet eis dari.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod si sacerdos sciat peccatum alicujus qui eucharistiam petit, per confessionem vel alio quolibet modo, distinguendum est: quia ut peccatum est occultum, aut manifestum. Si est occultum, aut exigit in occulto, aut in manifesto. Si in occulto, debet ei denegare, et monere ne in publico petat. Si autem in manifesto petit, debet ei dare. Primo, quia pro peccato occulto poenam inferens publicam, revelator est confessionis, aut proditor criminis. Secundo, quia quilibet Christianus habet jus in perceptione eucharistiae, nisi illud per peccatum mortale amittat. Unde cum in facie Ecclesiae non constet istum amisisse jus suum, non oportet ei in facie Ecclesiae denegari: alias daretur facultas malis sacerdotibus pro suo libito punire maxima poena quos vellent. Tertio propter incertitudinem status sumentis: quia *spiritus ubi vult, spirat*, Joan. 3, 8; unde subito potuit esse compunctus, et divinitus a peccato purgatus, et divina inspiratione ad sacramentum accedere. Quarto, quia esset scandalum, si denegaretur. Si vero peccatum est manifestum, debet ei denegari sive in occulto sive in manifesto petat.

Ad primum ergo dicendum, quod potius debet eligere medicus medicinam esse mortiferam infirmo quam sibi, si alterutrum oporteret. Et similiter sacerdos potius debet eligere quod peccator assumat ad perditionem suam, quam ipse denegat in perditionem propriam, scandalizando et peccatum occultum revelando. Et praeterea non est certum utrum sit ei mortifera, quia subito homo spiritu Dei mutatur. Et iterum in ipsa petitione peccavit mortaliter in mortale peccatum consentiens.

Ad secundum dicendum, quod non dimittitur tantum propter scandalum, sed propter alias causas quae faciunt ne esset contra veritatem vitae, si negaret. Dominus ergo non prohibuit simpliciter dare, sed voluntatem dandi, dicens: *Nolite sanctum dare canibus*. Sacerdos autem in casu proposito non dat propria sponte, sed magis coactus. Nec est similis ratio de animalibus brutis, et de projectione in lutum: quia causae praedictae non sunt ibi.

Ad tertium dicendum, quod secundum Innocentium tertium (1), cum nemo debeat unum mortale committere ut proximum aliud non committat, eligendum est potius sacerdoti non prodere peccatorem, quam ut ille non peccet; sed peccator debet potius eligere ut abstinendo reddatur suspectus quam communicando manducet indignus.

(1) De mysteriis Missae, lib. 4, cap. 15 (Ex edit. P. Nicolai).

Ad quartum dicendum, quod nullo modo debet dari hostia non consecrata pro consecrata: tum quia in sacramento veritatis non debet esse aliqua fictio: tum quia eum manducans adoret quod manducat, ut dicit Augustinus (1), daret sacerdos ei occasionem idolatrandi. Unde Decretalis dicit in casu consimili (ut habetur extra, de celebr. Miss., cap. *De homine*), quod falsa sunt abjicienda remedia quae sunt veris periculis graviora.

Rationes quae sunt ad oppositum, procedunt solum quando peccator occultus publice petit.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod triplex est suspicio. Quaedam violenta, ad cuius contrarium non admittitur probatio; sicut si inveniat solus cum sola nudus in lecto, loco secrete, et tempore apto ad commixtionem. Alia est probabilis, sicut si inveniat solus cum sola colloquens in locis suspectis, et frequenter. Tertia est praesumptiva, quae ex levi conjectura ortum habet. Haec autem ultima deponenda est; in secunda non debet denegari, quia poena non infligitur ubi culpa ignoratur; sed de prima est idem iudicium quod de peccato. Unde si sit suspicio procedens ex fama publica, non debet ei dari neque in occulto neque in manifesto; si autem sit singularis ipsius sacerdotis, sic debet dari in publico, sed non in occulto.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis non habeatur in prima suspicione certitudo sensibilis, vel per demonstrationem, tamen habetur talis certitudo quae sufficit ad probationem juris. Non enim in omnibus est similiter certitudo requirenda, ut dicitur 1 Ethic. (cap. 2).

Ad secundum dicendum, quod decretum illud abrogatum est: quia facere tales probationes est tentare Deum. Vel dicendum, quod intentio illius decreti non est ut talis purgatio fiat, sed ut propter timorem talis purgationis a futuris absteineat.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod de amentibus distinguendum est. Quidam enim dicuntur large amentes, quia debilem mentem habent, sicut dicitur invisibile quod male videtur; et tamen sunt aliquo modo docibiles eorum quae ad fidem et devotionem sacramenti pertinent: et talibus non oportet corpus Christi denegari. Quidam vero sunt omnino carentes iudicio rationis; et isti vel fuerunt tales a nativitate, et tunc eis non debet dari, quia non possunt ad devotionem induci quae requiritur ad hoc sacramentum (quamvis quidam contrarium dicant): vel inciderunt in amentiam post fidem et devotionem sacramenti, et tunc debet eis dari, nisi timeatur periculum vel de vomitu vel de expulsiione, aut alio huiusmodi. Et hoc patet per hoc quod habetur in Decretis, 26, qu. 6 (cap. *Is qui*): *Si is qui infirmitate poenitentiam petit et dum sacerdos invitatus ad eum venit, vertatur in phrenesim, accepto testimonio ab astantibus qui petitionem audiverunt, et reconcilietur, et eucharistia ejus ori infundatur*.

Ad primum ergo dicendum, quod in isto casu praecedens devotio computatur ei ad dignam manducationem.

Ad secundum dicendum, quod daemonicis non

(1) In Psal. 21, super illud: *Manducaverunt et adoraverunt*; ac in Psal. 98, super illud: *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est* (Ex edit. P. Nicolai).

est deneganda communio, nisi forte certum sit quod pro aliquo crimine a diabolo torqueantur; et de talibus loquitur Dionysius. Vel dicendum, et melius, quod ipse vocat emergentes illos in quibus adhuc viget virtus daemonum propter peccatum originale nondum extirpatum, eo quod nondum baptismi gratiam consecuti sunt, quibus adhibetur exorcismus post catechismum ante baptismum; unde ipse ponit eos secundo loco post catechumenos.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod pueris carentibus usu rationis, qui non possunt distinguere inter cibum spirituales et corporales, non debet eucharistia dari; quamvis quidam Graeci contrarium teneant, irrationabiliter autem: quia ad eucharistiae sumpcionem exigitur actualis devotio, quam tales pueri habere non possunt. Pueris autem iam incipientibus habere discretionem, etiam ante perfectam aetatem, puta cum sint decem vel undecim annorum, aut circa hoc, potest dari, si in eis signa discretionis appareant et devotio.

Ad primum ergo dicendum, quod pueri baptizati acquirunt jus percipiendi corpus Christi, non tamen statim, sed tempore competenti; sicut et jus percipiendae hereditatis habent, quamvis eam statim non possideant. Dionysius autem assignat ritum baptismi quoad adultos, ut patet insipienti verba eius.

Ad secundum dicendum, quod per baptismum datur primus actus vitae spiritualis, unde est de necessitate salutis; et ideo pueri baptismus dandus est: sed per eucharistiam datur complementum spiritualis vitae; et ideo illis qui perfectionis secundae, quae est per actualem devotionem, possunt esse capaces, debet dari, prout habetur de Consecr., distinct. 4, cap. In Ecclesia (1), ubi di-

(1) Quod sequitur usque ad finem in antiquis editionibus perperam ponebatur in expositione textus.

DISTINCTIO X.

De haeresi aliorum, qui dicunt, corpus Christi non esse in altari nisi in signo.

Sunt item alii praecedentium insaniam transcendentis; qui Dei virtutem iuxta modum naturalium rerum metientes, audeo ac periculosos veritati contradicunt, asserentes, in altari non esse corpus Christi vel sanguinem; nec substantiam panis vel vini in substantiam carnis et sanguinis converti; sed ita Christum dixisse: Hoc est corpus meum, sicut Apostolus dicit (1 Corin. 10, 4): Petra autem erat Christus. Dicunt enim, ibi esse corpus Christi tantum in sacramento, id est in signo manducari a nobis. Qui errandi occasionem sumunt a verbis veritatis; unde prima haeresis facta est in discipulis Christi (1). Cum enim diceret (Joan. 6, 54): Nisi quis manducaverit carnem meam, et hiberit sanguinem meum, non habebit vitam aeternam; illi non intelligentes dixerunt (vers. 61): Durus est hic sermo, quis potest eum audire? et abierunt retro. Illis discendentibus instruit duodecim qui remanserant: Spiritus est (inquit) qui vivificat; caro nihil prodest. Verba quae locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. (2): Intellexisti spiritualiter? spiritus et vita sunt: intellexisti carnaliter? etiam sic spiritus et vita sunt, sed tibi non sunt. Spiritualiter intellige

(1) Nicolai (ut Augustinus dicit in Psalm. 34, super illud: Divisi sunt prae tra etc.).

(2) Nicolai (Unde iterum Augustinus tract. 27 in Joan., et super Psalm. 98).

citur: Non cogitatis vitam habere posse qui sunt expertes corporis et sanguinis Domini (1); et loquitur de pueris. Intelligendum est autem quantum ad rem sacramenti, quae est unitas Ecclesiae, extra quam non est salus nec vita, et non quantum ad sacramentalem manducationem.

Expositio textus.

Crede, et manducasti. Intelligendum est de manducatione spirituali, et fide formata. Ideo autem potius fidem commemorat, quia ipsa est quae maxime in sacramentis operatur.

Nos corpus Christi cumus. Ergo spiritualiter manducamus nosipsos. — Et dicendum, quod nos non sumus corpus ipsius nisi ratione unionis (2), quam manducando spiritualiter acquirimus.

Ecce factum est malum. Contrarium dicit supra eodem capite: Indigne quis sumens corpus Christi, non efficit ut malum sit quod accipit. — Et dicendum, quod non sit malum in se, sed sit malum, id est nocivum, ei (3).

Ita spiritualiter sumamus. Contra: quia in patria nullus usus sacramenti erit; ergo nec spiritualis sumptio. — Et dicendum, quod dicitur sumptio consecutio rei sacramenti, quam sacramentum statim non efficit, sed tantum significat, scilicet fructio Divinitatis, quam etiam significat sacramentalis manducatio.

(1) Nicolai haec interponit. Vel sic ex Augustino lib. 1 ad Bonifacium, cap. 22: Nec illud cogitatis, eos vitam habere non posse qui sunt expertes etc.

(2) Al. nisi unionis.

(3) Al. id est, nocivum est.

quae locutus sum. Non hoc corpus quod videtis, manducatur; estis, et hiberit illud sanguinem, quem fusi sunt qui me crucifigerunt. Sacramentum aliquid vobis commendavi: spiritualiter intellectum vivificabit vos; caro autem non prodest quidquam. Sunt etiam alia illorum insaniae famulantes ministrantia. Ait enim Augustinus (super Joan. tract. 30): Donec saeculum finiatur, sursum est Dominus; sed lamem etiam hic nobiscum esse veritas Domini. Corpus enim in quo resurrexit, in uno loco esse oportet; veritas autem eius ubique diffusa est. Hoc est ad Dardanum epist. 57: Una persona Deus et homo: ubique per id quod est Deus; in caelo per id quod homo est. Christus enim dicit Matth. 26, 2: Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. His alique utuntur praefati haeretici in assertionem sui erroris.

Determinatio praemissorum.

Quae ex eadem ratione omnia accipienda sunt. Non enim verbis his negatur, verum corpus Christi a fidelibus sumi, vel in altari esse; sed in his Veritas Apostolus et in eis nos instruit, quod ipse corpus non in partes discernitur (ut putaverunt illi discipuli qui retro ierunt), sed integrum; nec visibiliter in forma humana, sed invisibiliter sub forma panis et vini, corpus et sanguinem nobis traderet. Quem sensum Augustinus confirmat (1) dicens (ut refertur in Deo. de con-

(1) Nicolai alioqui.

ser. dist. 2, cap. Non haec ex epist. ad Iraeneum, sed non occurrit): Ipsum quidem et non ipsum corpus quod videtur batur manducatur; ipsum quidem invisibiliter, non ipsum visibiliter. Item (in Psal. 98): El si necesse est illud visibiliter celebrari, necesse est tamen invisibiliter intelligi. Ita etiam intelligendum est corpus Christi esse in uno loco, scilicet visibiliter in forma humana; veritas tamen eius, id est Divinitas, ubique est: veritas etiam eius, id est verum corpus, in omni altari est, ubiqueque celebratur. Sic etiam illud intelligendum est: Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis; secundum corporalem praesentiam scilicet, qua cum eis conversabatur. Similiter per id quod homo est, in caelo esse visibiliter; invisibiliter autem est in altari: quia non in forma humana apparet, sed forma panis et vini operatur. Unde et invisibilis caro eius dicitur, quae vere est in altari; sed quia in specie sua non apparet, invisibilis dicitur. Ait enim Augustinus (1): Hoc est quod dicitur, quod modis omnibus approbare contendimus, sacrificium Ecclesiae duobus conficit, duobus constare, visibili elementorum specie, et invisibili Domini nostri Jesu Christi carne et sanguine: sacramento, et re sacramenti, id est corpore Christi: sicut Christi persona constat, et conficitur ex Deo et homine, cum Christus sit verus Deus et homo: quia omnis res illarum rerum naturam et veritatem in se continet ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiae duobus: sacramento et re sacramenti, id est corpore Christi. Est ergo sacramentum et res sacramenti idem corpus Christi. Ecce invisibiliter dicitur carnem Christi, quia forma panis operatur sumitur et rems: ex quo confirmatur quod supra diximus. Deinde addit, quod magis movet lectorem: Caro (inquit) eius est quam sub forma panis operatur in sacramento accipimus; et sanguis eius, quem sub vini specie ac sapore potamus. Caro videlicet carnis, et sanguis sacramentum est: sanguis: carne et sanguine, utroque invisibili, intelligibili et spirituali, significatur corpus Christi visibile et palpabile, plenum gratia, et divina majestate.

Quae sit intelligentia praemissorum.

Attende his diligenter, quia tropo quodam utitur hic Augustinus, quo solent res significantes rerum sortiri vocabula quas significant. Hic enim visibilis species panis vocatur nomine carnis, et visibilis species vini nomine sanguinis. Invisibilis vero et intelligibilis dicitur caro Christi; quia secundum illam speciem non videtur caro (Christi); quia secundum illam speciem panis, secundum quam illa non videtur caro, est sacramentum carnis visibilis: quia carne invisibilis, id est specie, secundum quam caro Christi non videtur caro, significatur corpus Christi, quod est visibile et palpabile, ubi in sua forma apparet: ita et de sanguine accipi debet. Quem sensum confirmat Augustinus, aperiens qualiter praedicta intelligenda sint, quia obscure dixerat, consequenter dicens, ita panem vocari corpus Christi, cum vere sit sacramentum corporis Christi quod in cruce positum est, sicut ipsa immolatio quae fit monachis sacerdotis, vocatur Christi passio non rei veritate sed significanti (2) mysterio, et sicut sacramentum fidei dicitur fides. Satis responsum est haeretis, et objectionibus eorum qui negant verum corpus Christi in altari esse, et panem in corpus, vel vinum in sanguinem mystica consecratione converti, dicentes: Quis audeat manducare Dominum suum? Quis etiam audeat dicere quotidie formari corpus

(1) Nicolai: dist. 2 de Consecr., cap. Hoc est, seu Lanfrancus lib. de sacrao. Eucharistiae.

(2) Nicolai significante.

Divisio textus.

Postquam Magister determinavit quod in hoc sacramento tria inveniuntur, aliquid quod est sacramentum tantum, et aliquid quod est res et sacramentum, et aliquid quod est res tantum; et secundum hoc diversimode diversi manducant: in parte ista incipit prosequi de singulis dictorum

Christi de materia vel substantia, quae non fuit Virginis caro?

Auctoritatibus probat verum corpus Christi esse in altari, et in id panem consecrari.

Haec et his similia obijciunt illi in divino mysterio legem naturae sectantes: quorum perflam subdita convincent testimonio: Ait enim Veritas (Matth. 26, 26): Accipite: hoc est corpus meum. Item Ambrosius (lib. de Initiandis, cap. 9): Si tantum valuit sermo Eliae ut ignem de caelo deponeret (4), non valebit tantum sermo Christi, ut substantias (2) mutet? De totius mundi operibus legitur (Psal. 148, 5), quia ipse dixit, et facta sunt etc. Sermo igitur, id est Filius, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quae sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est causare quam mutare novas naturas rebus. Item (ibid.): Si ordinem quaerimus, viro mixta femina generare conserverat. Liqueo ergo quod praeter naturae ordinem virgo generavit; et hoc quod conficimus corpus, in Christi corpore, cum praeter naturam sit ipse partus ex virgine? Item (ibid.): Ante benedictionem alia species nominata; post consecrationem corpus significatur; ante consecrationem aliud dicitur; post consecrationem sanguis nuncupatur. Tu dicis, Amen, id est verum est: quod sermo sonat, affectus sentiat. Item Augustinus (ut in Deo. de de consecr., dist. 2, cap. Nos autem): In specie panis et vini quam videmus, res invisibiles, id est carnem et sanguinem, honoramus: nec similiter pendimus has duas species sicut ante consecrationem pendebamus, cum fideliter fateamur ante consecrationem panem esse et vinum, quod natura formavit; post consecrationem vero carnem Christi et sanguinem, quod benedictio consecravit. Item Ambrosius (lib. 4 de Sacram., cap. 4, et de Consecr., dist. 2, cap. Panis:): Panis est in altari usitatus ante verba sacra: ubi accessit consecratio, de pane fit Christi caro. Quomodo autem potest quod panis est, esse corpus Christi? Consecratione, quae fit sermone Christi. Item (ibid.): Si tanta vis est in sermone Domini, ut incipiant esse quae non erant; quanto magis operaturus est, ut sint quae erant et in aliud commutentur? (5) Et sic quod erat panis ante consecrationem, jam corpus Christi est post consecrationem: nem: quia sermo Christi creaturam mutat: et sic ex pane fit corpus Christi, et vinum cum aqua in calice missum fit sanguis consecratione verbi caelestis. Item Augustinus (ut refertur de Consecr., dist. 2, cap. Utrum): Sicut per Spiritum sanctum vera Christi caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis et vini idem corpus Christi et sanguis consecratur. Corpus Christi et veritas est et figura: veritas, dum corpus Christi et sanguis virtus; te spiritus ex panis vinique substantia efficitur; figura vero est id quod exterius sentitur. Item Eusebius Emisenus (4) (refertur in Deo. de Consecr., dist. 2, cap. Quia corpus.): Invisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis et sanguinis sui verbo suo secreta potestate commutat. Ex his aliisque pluribus constat verum corpus Christi et sanguinem in altari esse; immo integrum Christum ibi sub utraque specie; et substantiam panis in corpus, viniue substantiam in sanguinem converti.

(1) Nicolai (vel de promeret).

(2) Item: ut species elementorum, vel substantiarum.

(3) Nicolai (aut quae erant, in aliud commutentur). Et iterum ibidem aequivalente sensu. Si igitur quod erat etc.

(4) Quod nomine Eusebii Emiseni refertur, est Eucherii Lugdunensis, ut Perronius notat (Ee edit. P. Nicolai).

trium in speciali; unde dividitur in partes tres: in prima determinat de ipso vero corpore Christi, quod est sacramentum, et res contenta in sacramento; in secunda de speciebus panis et vini, quae sunt in sacramento tantum; 12 dist. ibi: Si autem quaeritur de accidentibus quae remanent in quo subjecto fundentur, potius mihi videtur fatendum existere sine subjecto quam esse in subjecto;